

Ποιότητα και ο Ρόλος του Πανεπιστημίου

Εναρκτήρια Ομιλία του Προέδρου του Συνεδρίου, Κυρίου Λεωνίδα-Φοίβου

Κόσκου

2^ο Διεθνές Συνέδριο με θέμα την Αξιολόγηση των Πανεπιστημίων

12 Οκτωβρίου 2007

Αθήνα, Ελλάδα

Αξιότιμοι ομιλητές και καλεσμένοι, κυρίες και κύριοι:

Ως Πρόεδρος του 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα την Αξιολόγηση της Ποιότητας, με μεγάλη χαρά σας καλωσορίζω στην Αθήνα και στο Συνεδριακό Κέντρο της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης.

Επιτρέψτε μου να αρχίσω την ομιλία μου χαιρετίζοντας τους παρόντες εκπροσώπους των διοργανωτών:

Chris Spirou – President, Hellenic American Union

Ilías Kouskouvelis - Rector, University of Macedonia

Georgios Kalkanis - President, Technological Education Institute of Ionian Islands

Ömer Gebizlioglu - Vice Rector, University of Ankara

Alexander Fedotoff - Vice Rector of International Relations, St. Kliment Ohridski University of Sofia

Sezai Rokaj - Rector, University of Tirana

Επιτρέψτε μου επίσης να χαιρετίσω την Κυρία Μαριέττα Γιαννάκου, την πρώην Υπουργό Παιδείας και τον πρώην υπουργό Κύριο Στέφανο Μάνο. Και οι δύο, ο καθένας στο δικό του τομέα, υπήρξαν πρωτοπόροι σε μεταρρυθμίσεις.

Πριν δύο χρόνια σε αυτήν την αίθουσα, κατά την διάρκεια του πρώτου συνεδρίου, ξεκινήσαμε την σημαίνουσα συζήτηση για την ποιότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Συζητήσαμε για συστήματα αξιολόγησης της ποιότητας, το ρόλο των οργανισμών που αξιολογούν την ποιότητα, και τις προσπάθειες για την ανάπτυξη κοινών συστημάτων, προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα. Οι τρεις επόμενες ημέρες

θα μας δώσουν την ευκαιρία να συνεχίσουμε και να εμβαθύνουμε σε αυτήν τη συζήτηση.

Η διασφάλιση της ποιότητας έχει καταστεί το κυρίαρχο θέμα στον κόσμο της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Καθώς τα μέρη που επηρεάζονται αμέσως από την λειτουργία των πανεπιστημίων ζητούν όλο και περισσότερη υπευθυνότητα από αυτά, τα ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης καλούνται όλο και συχνότερα να παράσχουν αποδείξεις για την ποιότητα των προγραμμάτων τους. Ποιότητα όμως, προς ποιο σκοπό; Στην υπηρεσία τίνος; Εάν με την ποιότητα εννοούμε αξία, τότε αξία για ποιον; Σε τι συμβάλλει μια τέτοιου είδους αξία; Ποιος, τελικά, είναι ο ρόλος του πανεπιστημίου και ποιες είναι οι βασικές αξίες που υπηρετεί;

Αυτές οι βασικές αξίες συχνά αποτελούν μέρος της θεσμοθετημένης αποστολής του πανεπιστημιακού ιδρύματος. Αν και η αποστολή διαφέρει από ίδρυμα σε ίδρυμα, συνήθως δηλώνει τι προσπαθεί να επιτύχει ένα πανεπιστήμιο, τις αρχές που καθοδηγούν την λειτουργία του και την επιδιωκόμενη συνεισφορά του. Από ορισμένη οπτική γωνία, η αξιολόγηση αποσκοπεί να προσδιορίσει σε τι βαθμό και πόσο καλά το πανεπιστήμιο επιτυγχάνει την θεσμοθετημένη αποστολή του.

Από ευρύτερη οπτική γωνία, η αξιολόγηση μπορεί να κρίνει την ίδια την θεσμοθετημένη αποστολή, αλλά μόνο στο πλαίσιο της αντιστοιχίας της ως προς τους πόρους και την ιστορία του πανεπιστημίου, την απήχηση που έχει στα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας και άλλα συναφή θέματα. Η αποστολή αυτή καθαυτή θεωρείται δεδομένη. Πιστεύω όμως ότι υπάρχουν ορισμένες θεμελιώδεις αξίες τις οποίες ένα πανεπιστήμιο πρέπει να υπηρετεί –και βάσει των οποίων να κρίνεται– όποια και αν είναι η θεσμοθετημένη αποστολή ή η ταυτότητά του.

Εκ φύσεως, εξ ορισμού και εκ παραδόσεως, αλλά και επειδή διαχειρίζεται κοινωνικούς πόρους, το πανεπιστήμιο είναι οργανισμός κοινωνικής ευθύνης. Το πανεπιστήμιο έχει το προνόμιο, αλλά επίσης –και κυρίως– την **υποχρέωση** να συμβάλλει αποφασιστικά και διαρκώς στην πρόοδο της κοινωνίας και την ευημερία των πολιτών. Το πανεπιστήμιο προάγει τη γνώση που οδηγεί στην κοινωνική ανάπτυξη και θέτει τις βάσεις για την ανοικτή κοινωνία. Πράγματι, το πανεπιστήμιο

δεν θέτει απλώς τις βάσεις για μια ανοικτή κοινωνία αλλά αυτό το ίδιο αποτελεί το μοντέλο και τη θερμοκοιτίδα το σπίτι της ανοικτής κοινωνίας.

Ως ίδρυμα που διέπεται από τις αξίες της ελευθερίας της επιστημονικής αναζήτησης, της ελευθερίας του λόγου και του ανοικτού διαλόγου, το Πανεπιστήμιο μπορεί να δώσει ζωή σε νέους τρόπους θεώρησης του κόσμου και νέες λύσεις σε προβλήματα. Ως ίδρυμα που διέπεται από τις αρχές του πλουραλισμού και της ανοικτής ενσωμάτωσης, είναι υποχρεωμένο να προάγει την κοινωνική κινητικότητα και την κοινωνική συνοχή. Αφιερωμένο στην αναζήτηση της αλήθειας, της γνώσης και της δικαιοσύνης, μπορεί να καταστεί η συνείδηση της κοινωνίας που υπηρετεί.

Αυτό που μόλις τώρα περιέγραψα ως πανεπιστήμιο, είναι οπωσδήποτε η ιδεατή περίπτωση, και εναπόκειται στα πανεπιστημιακά ιδρύματα και σε όσους επηρεάζονται από την λειτουργία τους, τόσο εντός όσο και εκτός του πανεπιστημίου – ρυθμιστικές αρχές· οντότητες αξιολόγησης· ακαδημαϊκοί και διοικητικοί· φοιτητές και γονείς· συγγραφείς και αυτοί που ασκούν κοινωνική κριτική – σ' αυτούς εναπόκειται να προσδιορίσουν σε ποια έκταση το πανεπιστήμιο πραγματικά λειτουργεί κατ' αυτόν τον τρόπο. Είναι όμως για όλους οι έννοιες της κοινωνικής ευθύνης, της κοινωνικής συνεισφοράς και της κοινωνικής λογοδοσίας συνυφασμένες με την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα του πανεπιστημίου;

Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την κοινωνική διάσταση του πανεπιστημίου, γιατί αυτή αποτρέπει το πανεπιστήμιο από το να καταστεί ίδρυμα εντελώς αυτοαναφορικό του οποίου η αποτελεσματικότητα μετριέται απλώς και μόνο από την επιτυχία του: υψηλότερες επιδοτήσεις της έρευνας, μεγάλος αριθμός αιτήσεων εγγραφής, υψηλά ποσοστά πτυχίων, υψηλότερος δείκτης απασχόλησης. Όλα αυτά είναι σημαίνοντα, αλλά δεν μπορούν να αποτελέσουν σκοπό από μόνα τους.

Εάν δεν λάβουμε υπόψη μας την συνεισφορά του πανεπιστημίου στην κοινωνική ανάπτυξη και το ρόλο που παίζει στην προώθηση της ανοικτής κοινωνίας, μπορεί να αποτύχουμε να δούμε την αλήθεια πίσω από τους αριθμούς ή να αποφύγουμε να θέσουμε ερωτήσεις όπως: Τι είδους έρευνα επιδοτείται και σε τι βαθμό έχει σχέση με τα οργανωμένα συμφέροντα; Από τι κοινωνικές τάξεις προέρχονται οι υποψήφιοι φοιτητές; Οι απόφοιτοί μας είναι ηγέτες και πρωτοπόροι; Εάν οι φοιτητές μας είναι

επιτυχημένοι, έχουν μάθει επιπλέον να αγαπούν τη μάθηση; Μήπως η επιτυχής επαγγελματική αποκατάσταση δείχνει ότι επηρεάστηκαν τα προγράμματα αποκλειστικά από τα συμφέροντα της αγοράς; Σκέφτονται και δρουν οι απόφοιτοί μας ως παγκόσμιοι πολίτες;

Συνιστά ίσως ειρωνεία ότι σε πολλές περιπτώσεις που τα πανεπιστήμια αποτυγχάνουν να θέσουν τέτοιες ερωτήσεις τότε το κάνουν οι σπουδαστές τους. Οι φοιτητικές «επαναστάσεις» στο Παρίσι, το Berkley και αλλού στα τέλη της δεκαετίας του '60 συνιστούσαν προσπάθειες για τον επαναπροσδιορισμό του πανεπιστημίου που είχε χάσει τον ρόλο του ως κοινωνικού ανανεωτή και είχε καταστήσει να αντανάκλα την ευρύτερη κοινωνική αποτελμάτωση. Τότε ήταν οι φοιτητές που απέδωσαν πάλι στα πανεπιστήμια τον ρόλο τους στην κοινωνική πρωτοπορία.

Ο ρόλος του πανεπιστημίου στην κοινωνική πρόοδο είναι ιδιαίτερα αποφασιστικός στις ανερχόμενες οικονομίες και τις κοινωνίες που επαναδιαμορφώνονται. Εάν το πανεπιστήμιο δεν αναθεωρεί διαρκώς τον εαυτό του, δεν θέτει υπό αμφισβήτηση την ύπαρξη και την λειτουργία του, εάν δεν μεριμνά για την ανάπλάσή του, εάν δεν είναι πραγματικά ανοικτό στην κοινωνία τότε θα καταστήσει όργανο της υπανάπτυξης και θα βαθύνει τις κοινωνικές διακρίσεις αντί να προωθή την κοινωνική συνοχή.

Στην Ελλάδα, το δημόσιο πανεπιστήμιο ήταν πάντα μέσο για κοινωνική κινητικότητα ενώ υπήρξε αποτελεσματικό στην αναδιανομή του πλούτου. Αυτό δεν συμβαίνει τα τελευταία 30 χρόνια. Παραμένει να αποδειχθεί κατά πόσον οι Έλληνες καθηγητές των πανεπιστημίων, γυναίκες και άντρες με αρχές, ταλέντο και πνευματική οξύνοια θα θελήσουν να αποδεχθούν την αυτοκτονική αποτελμάτωση του εκπαιδευτικού συστήματος. Ή, αντ' αυτού, θα προσπαθήσουν να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο των ιδρυμάτων τους και των ίδιων ως ακαδημαϊκών. Πράγματι, εάν τα Ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια παραμείνουν ως έχουν, θα αυξήσουν το μέγεθος του πνευματικού προλεταριάτου, θα διαρρήξουν την σχέση με μεταξύ πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και κοινωνικής ανάπτυξης, θα βαθύνουν τις ταξικές διακρίσεις, θα καταστρέψουν την κοινωνική συνοχή και κατά πάσα πιθανότητα θα οδηγήσουν σε κοινωνικές αναταραχές. Επιτρέψτε μου να σημειώσω ότι στην Ελλάδα θα υπάρξει λίγη υποστήριξη και συμμετοχή στον εκσυγχρονισμό της ανώτατης εκπαίδευσης. Είμαστε μια χώρα όπου η συντριπτική πλειοψηφία της άρχουσας τάξης και της πολιτικής

τάξης στέλνουν τα παιδιά τους για να σπουδάσουν στο εξωτερικό. Είμαστε χώρα όπου κατώτερης ποιότητας προγράμματα εισάγονται ως εμπόρευμα για τοπική κατανάλωση από το εξωτερικό. Πράγματι, μια νέα μορφή πνευματικής αποικιοκρατίας.

Επιτρέψτε μου να σημειώσω εδώ παρενθετικά ότι το σημαίνον στην ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα δεν είναι κατά πόσον τα ιδιωτικά πανεπιστήμια πρέπει να υπάρχουν ή όχι. Εντούτοις, είναι σημαίνον ζήτημα από την άποψη των ανθρωπίνων και των πολιτικών δικαιωμάτων. Εάν δεν τους επιτραπεί η λειτουργία, το Σύνταγμα της χώρας μας θα παρουσιάζεται να προστατεύει ένα κρατικό μονοπώλιο σε περιοχή όπου η ελευθερία θα έπρεπε να κατισχύει των πάντων.

Αλλά το παρόν Συνέδριο αφορά στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Γι' αυτό ας επιστρέψουμε στο κύριο θέμα μας. Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι μόνο ο ριζικός εκσυγχρονισμός στην **δημόσια ανώτατη εκπαίδευση** θα αποδώσει πάλι στα κρατικά πανεπιστήμια τον κομβικό κοινωνικό ρόλο για τον οποίο μίλησα.

Τώρα όσον αφορά στα ιδιωτικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης: Μέχρι τώρα, τα πλεονεκτήματα των πανεπιστημίων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν αναδειχθεί μόνο εξαιτίας των μειονεκτημάτων της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης. Εάν τα κρατικά πανεπιστήμια εκσυγχρονιστούν αποτελεσματικά η ποιότητα της ιδιωτικής ανώτατης εκπαίδευσης θα βελτιωθεί αυτομάτως.

Το πανεπιστήμιο θα πρέπει να είναι χώρος όπου επιδιώκεται η καλλιέργεια του ατόμου με πλήρη επίγνωση της ανθρώπινης κληρονομιάς, χώρος όπου η κλασική παιδεία καλλιεργεί στον έσχατο βαθμό τις πνευματικές, κοινωνικές και δημιουργικές ικανότητες νέων ανθρώπων. Η υποχρέωση των Δασκάλων πρέπει να συνίσταται στο να εμφυσήσουν στους σπουδαστές την αγάπη για την μάθηση, την δημιουργική σκέψη, την ηθική ευαισθησία και την κοινωνική συνείδηση. Συνείδηση που αποδίδει στην εκπαίδευση τον χαρακτήρα προνομίου μεν που φέρει όμως αναπόσπαστη την ευθύνη για την επιδίωξη της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής προόδου.

Ας μην πλανόμαστε: όπως διαμορφώνουμε τους κανόνες, τις διαδικασίες, και τις κατευθυντήριες γραμμές για την εξασφάλιση της ποιότητας, και όπως καταβάλλουμε

υπέρμετρες, πολλές φορές, προσπάθειες για εξωτερικές αξιολογήσεις, εσωτερικές αξιολογήσεις, και δωμάτια γεμάτα από έγγραφα για να γίνει δυνατός ο προσδιορισμός κατά πόσον τα πανεπιστήμια ανταποκρίνονται σε αυτούς τους κανόνες, στην πραγματικότητα καθορίζουμε αξίες που θα επηρεάσουν την διδασκαλία και την μάθηση τον 21^ο αιώνα και μετά.

Σε έναν κόσμο που τον απειλεί η οικολογική καταστροφή, τα εθνικά μίση, η εκμετάλλευση και η φτώχεια, πρέπει να φροντίσουμε ώστε τα πανεπιστήμιά μας να προσφέρουν προγράμματα με ποιότητα, να προετοιμάζουν τους σπουδαστές για σταδιοδρομίες που θα επηρεάσουν ευνοϊκά όχι μόνο την ζωή τους ως ατόμων αλλά και τον κόσμο που ζουν. Σπουδαστές που θα γίνουν πραγματικά παγκόσμιοι πολίτες, που χωρίς να χάσουν την δική τους εθνική ταυτότητα θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν, να εκτιμήσουν και ειλικρινά να διαλεχθούν με άλλους από διαφορετικό κοινωνικό, θρησκευτικό και εθνικό περιβάλλον.

Η πρωτοβουλία για κάτι τέτοιο θα προκύψει εν μέρει μέσα από το ίδιο το πανεπιστήμιο. Εντούτοις, οι αξιολογητές έχουν εξίσου σημαίνοντα ρόλο. Εάν επικεντρώσουν μόνο στους ποσοτικούς δείκτες, στην υποδομή, στις δαπάνες και άλλα παρόμοια, το μόνο που θα πετύχουν είναι να διευκολύνουν τα πανεπιστήμια να αποφύγουν την ανάληψη των κοινωνικών τους ευθυνών. Εάν, αντιθέτως, οι αξιολογητές αποδεχθούν ότι η ποιότητα του πανεπιστημίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ευθύνη του για κοινωνική ανάπτυξη. Εάν οι κανόνες, οι διαδικασίες και οι κατευθυντήριες γραμμές για την εξασφάλιση της ποιότητας αντανakλούν αυτή την ιθύνουσα αρχή, τότε πράγματι οι αξιολογητές θα υποβοηθήσουν τα πανεπιστήμια να επιστρέψουν στην αποστολή τους ως πρωτοπόροι της κοινωνικής κινητικότητας, της κοινωνικής ανάπτυξης και της κοινωνικής προόδου.